

Keleti vagy nyugati orientáció? – A közép-európai Magyarország a nagyhatalmak vonzásában

Baranyi Tamás

Bevezetés

A közép-európai régió az újkori történelemben földrajzilag köztes állapotban helyezkedett el domináns keleti és nyugati nagyhatalmak között: Oroszország 18. századi megerősödésével és Európa felé fordulásával keletről, a Habsburg Birodalommal, majd a felemelkedő Poroszországgal és a Német Császársággal pedig nyugatról határolta egy sokkal erősebb politikai egység. Azonban más történeti-politikai környezetben ez a régió is nagyhatalmi centrummá tudott válni: a középkori Magyar Királyság, a Lengyel–Litván Unió vagy az Osztrák–Magyar Monarchia is tekinthető ilyennek. A 20. században azonban a korábbinál is inkább előtérbe került a térség „geopolitikai ütközőzóna” jellege, ami alapvetően meghatározza az itt elhelyezkedő államok nemzettudatát.¹

Miután a régió a világháborúk során is alapvetően ütközőszerephez szorult, 1945 után ez a pozíció egy időre megszűnt, és tartósan betagozódni látszott a „keleti birodalomba”, vagyis a Szovjetunió érdekszférájába. Nemcsak tudományos absztrakció a határvidékjelleg megszűnése vagy legalábbis átalakulása, hanem azt is jelzi, hogy a magyar közéletben maga a Közép-Európa-gondolat is háttérbe szorult, és helyét szinte minden tekintetben átvette a Kelet-Európa vagy a „szocialista országok” megnevezés. Bár a Közép-Európa-gondolat az 1980-as években már visszaszívárgott először a tudományos életbe, majd a közéletbe, az újabb igazi fordulatot az 1989-es rendszerváltoztatás hozta el, amely megnövelte a régió államai egymás közötti társulásainak súlyát, illetve nyilvánvalóvá tette a nyugati integráció szükségességét. A különböző geopolitikai vízióval rendelkező közép-európai országok először a visegrádi országok társulásában egyesültek, majd 1999-ben a NATO-nak, 2004-ben pedig az EU-nak is tagjaivá váltak. A nyugati struktúrákhoz történt integráció egy időre lényegében felfüggesztette a régió korábbi száz évben jellemző határvidék (*frontier*)-jellegét, a nyugati integráció határait szászki-meterekkel tolva kelet felé.²

Éppen a közép-európai országoknak a nyugati integrációba való beágyazottsága, és az ezzel nyert jobb geopolitikai környezet az, ami miatt értelmezni kell az elmúlt évtized változásait, a régiónak és Magyarországnak a nyugati integrációhoz fűződő viszonyát. A visegrádi együttműködést, de még inkább a V4 országainak kormányait egyre erősebb kritika éri a térség vélt vagy valós Nyugat-ellenessége vagy Nyugat-kritikája

¹ Nagy Miklós Mihály: Veszélyzóna, avagy geopolitikai puffer? – Köztes-Európa történeti, politikai földrajzi kérdései. *Köztes-Európa*, 6. (2014), 1. 29–38.

² Bartha Dániel: A visegrádi együttműködés a biztonság- és védelempolitikában. In Szálkai Kinga – Baranyi Tamás Péter – Szarka E. Luca (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák II.* Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019. 256–265.

miatt. Egyesek egyenesen „mérgező márkának” (*toxic brand*) tartják a V4-et annak Európai Unió-kritikus felhangjai miatt.³ A közép-európai országoknak a nyugati integrációban betöltött legalábbis felemás jellegéről komoly szakirodalom is kibontakozóban van.⁴ Mindez azonban szerteágazó és túl jól ismert téma a tanulmány keretei szempontjából, amely a továbbiakban Magyarország példáján próbálja meg értelmezni, hogy mi magyarázza a régió valóban felemás kötődését a nyugati integrációhoz, és megpróbálja felmérni, hogy Magyarország külkapcsolataiban milyen helyet foglalnak el az egyes nagyhatalomként értelmezhető erőközpontok, elsősorban az Egyesült Államok, Oroszország, Kína és Németország.

A 2010 utáni magyar külpolitika alapvetései

Amikor a közép-európai országok – vagy éppen Magyarország – külpolitikájáról esik szó, a napi politikai kommunikációs diskurzusban általában a belpolitikai meghatározottsággal kezdjük, nem pedig a nemzetközi környezettel, pedig természetesen ez utóbbi lényegében kijelöli a külpolitika lehetséges irányait. A nemzetközi környezetet tekintve két jelentős trend figyelhető meg, amely bizonyos értelemben a legtöbb ország külpolitikáját átalakította. Az egyik trend részét képezi az Egyesült Államok hatalmának relatív csökkenése, a világból való visszább húzódása, amelyet jelentősen felgyorsított a 2008–2009-es globális pénzügyi válság és a válságkezeléssel kapcsolatos viták a nyugati szövetségesek között. Az első tendencia tehát nem pusztán a hegemon hatalom visszább húzódását jelenti, hanem a nyugati országok egységének csökkenését is. A másik nagy tendencia természetesen Ázsia felemelkedése, ami nem pusztán Kína gazdasági és politikai hatalmának megnövekedését eredményezte, hanem több más ázsiai szereplő súlyának növekedését is.⁵ Ez a környezet tehát a hatalom és a gazdaság térbeli megoszlásának sokkal egyenlőbb eloszlását hozta magával, amelyben az észak–dél megosztás egyre kevésbé fedi a politikai valóságot.⁶ A hegemon hatalom visszahúzódása, a bizonyos fokú multipolarizálódás olyan nemzetközi környezetet hoz létre, amelyben az egyes országok cselekvőképessége megnő, ami a közepes hatalmak számára csökkenti a status quo megbontásának politikai és gazdasági költségeit.⁷ Ebben a korábbinál kevésbé kiszámítható környezetben óhatatlanul is megnő a kisebb államok igénye arra, hogy diverzifikálják a biztonság és a prosperitás forrásait.

³ Bagoly Enikő: The Visegrad Four – A “Historically-rooted” Brand. *The Hungarian Conservative*, 2021. június 25.

⁴ Ivan Krastev – Stephen Holmes: *The Light that Failed – A Reckoning*. London, Penguin Books, 2020.

⁵ Ugrósdy Márton: Magyarország az első. A kölcsönös partnerségen alapuló külpolitika. In Mernyei Ákos (szerk.): *Magyarország 2020*. Budapest, MCC Press, 2021. 943–945.

⁶ Robert H. Wade: Emerging World Order? From Multipolarity to Multilateralism in the G20, the World Bank, and the IMF. *Politics & Society*, 39. (2011), 3. 347–378.

⁷ Németh Gergely: A katonai erő alkalmazását meghatározó stratégiai környezet és hadszíntér a 21. században. In Szálkai Kinga – Baranyi Tamás Péter – Szarka E. Luca (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák I*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019.

A magyar külpolitika néhány alapvetése az alapvető stratégiai dokumentumokban egyértelműen le van fektetve. A Nemzeti Biztonsági Stratégia szerint a legfontosabb értékünk a szuverenitás: „A magyarság megmaradásának záloga, nemzeti létünk kerete az erős, nemzeti alapokon álló Magyarország. [...] Nemzeti szuverenitásunk olyan megkérdőjelezhetetlen alapérték, amely természetes módon van jelen hazánk kül- és belpolitikájában egyaránt. Elsődleges biztonságpolitikai érdekünk a folyamatosan változó viszonyok között a magyar állam önrendelkezésének, cselekvési szabadságának oltalmazása, megőrzése és erősítése.”⁸ A szöveg egyértelműen utal arra, hogy a korábbi perpciókkal szemben Magyarországnak egy folytonosan változó nemzetközi környezethez kell alkalmazkodnia. Ugyanez a dokumentum a következőképpen sorolja fel a hazánkat fenyegető kiemelt biztonsági kockázatokat:

- illegális migráció,
- váratlan fegyveres támadás,
- összehangolt, széles körű, diplomáciai, információs és titkosszolgálati műveletek Magyarország destabilizálására,
- jelentős károkat okozó kibertámadás,
- terrorcselekmény,
- nemzeti szuverenitást sértő, nemzeti jogköröket nyíltan vagy leplezetten elvonó törekvések,
- tartós népességfogyás,
- nemzeti gazdasági válság vagy globális kereskedelmi konjunktúra tartós leállása,
- energiaellátásban beálló fennakadás,
- súlyos és tartós instabilitás (bukott állam) kialakulása a régióban,
- forradalmi technológia illetéktelen kezekbe kerülése,
- szervezett bűnözés,
- tömegpusztító fegyverekkel elkövetett támadás a régióban,
- regionális kihatással járó ipari balesetek a régióban,
- tömeges és súlyos megbetegedést okozó járványok,
- természeti katasztrófák,
- klímaváltozás.⁹

Mint látható, Magyarország nem határoz meg államokat a biztonsági fenyegetések körében, ugyanakkor több különböző biztonsági fenyegetést lehet társítani különböző államokhoz. A dokumentum a korábban meghatározott céloknak megfelelően nemcsak a Magyarországra egzisztenciális veszélyt jelentő fenyegetéseket határozza meg, hanem olyanokat is, amelyek tartósan vagy jelentősen szűkítenék az ország szuverenitását és mozgásterét. Ezeknek az értékeknek a hosszú távú garanciája ugyanakkor az Északatlanti Szerződés Szervezete, amely biztonságunk „sarokköve”, és amit az Európai

⁸ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról [a továbbiakban: NBS]. Nemzeti Jogszabálytár. 2020. április 21. 8–9. cikk.

⁹ NBS 2020, 124. a–q.

Unióval együtt „a nyugati civilizáció értékközösségének” tekint.¹⁰ A Nemzeti Biztonsági Stratégia továbbá ismerteti az Oroszország és a NATO közötti feszült nemzetközi helyzetet, majd leszögezi, hogy hazánk érdekelt a kockázatokat csökkentő, bizalmat erősítő intézkedésekben, valamint a magyar–orosz gazdasági kapcsolatok pragmatikus fejlesztésében, de prioritásként kezeli a NATO és az EU kohéziójának megőrzését.¹¹ Kínát a nemzetközi rendszer egyre jelentősebb szereplőjének nevezi, amelynek „katonai és biztonságpolitikai törekvéseit hosszú távon is figyelemmel kell követni”. A magyar–kínai kapcsolatok fejlesztésében kiemeli az Övezet és út kezdeményezésbe való bekapcsolódással járó előnyöket, de kitér annak kockázatára is, hogy az infrastruktúra-beruházásokkal a kritikus infrastruktúrák is jelentősebb kitettséget fognak észlelni.¹² A Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiáját összefoglaló dokumentum tehát Kínával és Oroszországgal kapcsolatban is a pragmatikus együttműködést preferálja a kockázatok említése mellett.

Mindez összecseng a magyar lakosság és a magyar biztonsági közösség percepciójával is. Mind a lakosság, mind a biztonsági közösség egyértelműen az Egyesült Államokat tekinti Magyarország legfőbb partnerének, amit Németország és a visegrádi országok követnek. A biztonsági fenyegetések tekintetében alapvetően nem más államok felől érkező fenyegetések dominálnak, hanem éppen nem állami jellegűek, így a migráció, a terrorizmus vagy a klímaváltozás és annak következményei. A kimondottan államok irányából érkező fenyegetések közül a biztonsági közösség tagjai három országot emelnek ki, amelyek bizonyos összefüggésben jelenthetnek bizonyos fokú biztonsági fenyegetést: Oroszország, Ukrajna és Kína.¹³ A lakosság percepciója egy másik felmérés szerint hasonlóan alakul a biztonsági közösségéhez. Eszerint is az Egyesült Államok és Németország a legfontosabb partnerünk, és ez az a két ország, amely a lakosság véleménye szerint a legtöbbet teszi a nemzetközi béke és biztonság fenntartásáért. Igaz ugyanakkor, hogy a lakosság azt is érzékeli, hogy Németország nemzetközi ereje az utóbbi években meggyengült. Emellett szignifikáns különbség, hogy míg a kormánypárti válaszadók 40%-a kiegyensúlyozottnak vélte a magyar külpolitika irányait, míg az ellenzéki szavazók közül csak 27%-nyian. Ez utóbbiak 39%-a oroszbarátnak, 12%-a pedig Kína-barátnak tartja a magyar külpolitika irányát.¹⁴

Mindebből az következik, hogy az alapvetéseket tekintve a nyugati orientáció az ország külpolitikájának sarokköve, amely magasan intézményesített formában – az európai unió és a NATO-tagságon keresztül – lényegében meghatározza hazánk nemzetközi térben elfoglalt helyét. A nyugati orientációt sem a stratégiai dokumentumok alapján, sem a biztonsági közösség vagy Európa egyik legkövetkezetesebben Nyugat-barát lakosságának percepciója alapján sem lehet cáfolni. Világos azonban, hogy a nagy fokú belpolitikai polarizáció a külpolitika percepciójára is hatással van, ami jelentős eltérést okoz

¹⁰ NBS 2020, 14–17.

¹¹ NBS 2020, 118.

¹² NBS 2020, 119.

¹³ Etl Alex: *The Perception of the Hungarian Security Community. SVKK Analyses* (2020), 26. 1–11.

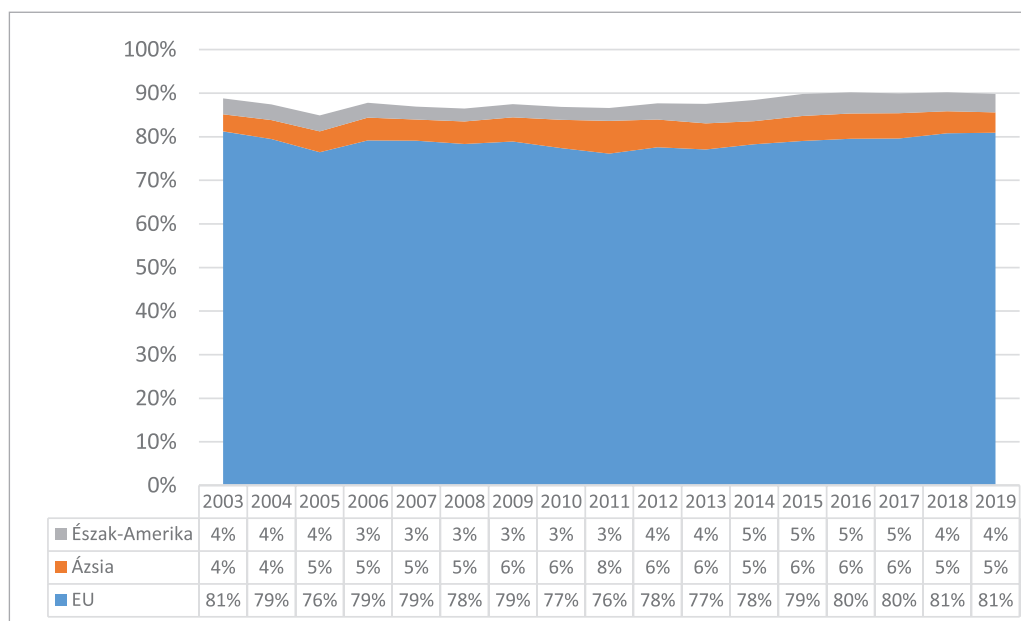
¹⁴ Szabó László: Nagyhatalmi erőpozíciók és a magyar külkapcsolatok percepciója a magyar társadalomban. *Biztonságpolitika*, 31. (2021), 1. 44–62.

a külpolitika irányultságának megítélésében. A nyugati orientációtól eltérő vélt vagy valós tendenciák vizsgálatához tehát elsősorban a kül(gazdaság) és a politikai kommunikáció területét kell megvizsgálni.

A nemzetközi gazdasági erőközpontok és Magyarország

A fejezet bemutatja, hogy a magyar gazdaság milyen mértékben integrálódott a nyugati és mindenekelőtt az Európai Unió gazdaságába a 2003-as EU-s csatlakozása óta. Ennek során hagyományos indikátorokat vizsgálunk meg, mint az ország legfontosabb kereskedelmi és külföldi működőtőke-befektető partnerei.

Magyarország világviszonylatban is az egyik leginkább nyitott nemzetgazdaságnak számít, az ország kereskedelmi forgalma lényegesen meghaladja a bruttó nemzeti összterméket. Az 1. ábra jól tükrözi, hogy Magyarország domináns exportpartnere az Európai Unió. Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozása óta az EU részesedése a 76–81% közötti sávban mozog, más régiók szerepe eltörpül mellette. 2019-ben az EU exporton belüli részaránya 81%-volt (1. ábra).

1. ábra: Magyarország legfontosabb exportpartnerei régiók szerinti megoszlásban

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 2021

Figyelemre méltó, hogy 2019-ben a tíz legfontosabb exportcélországunk közül valamennyi európai uniós tagállam volt, amelyek közül magasan kiemelkedett a teljes forgalomból való 28%-os részesedésével Németország (2. ábra). A német exportpiac ilyen magas részaránya súlyos kereskedelmi függőséget mutat. Az EU tagállamain kívül fontos

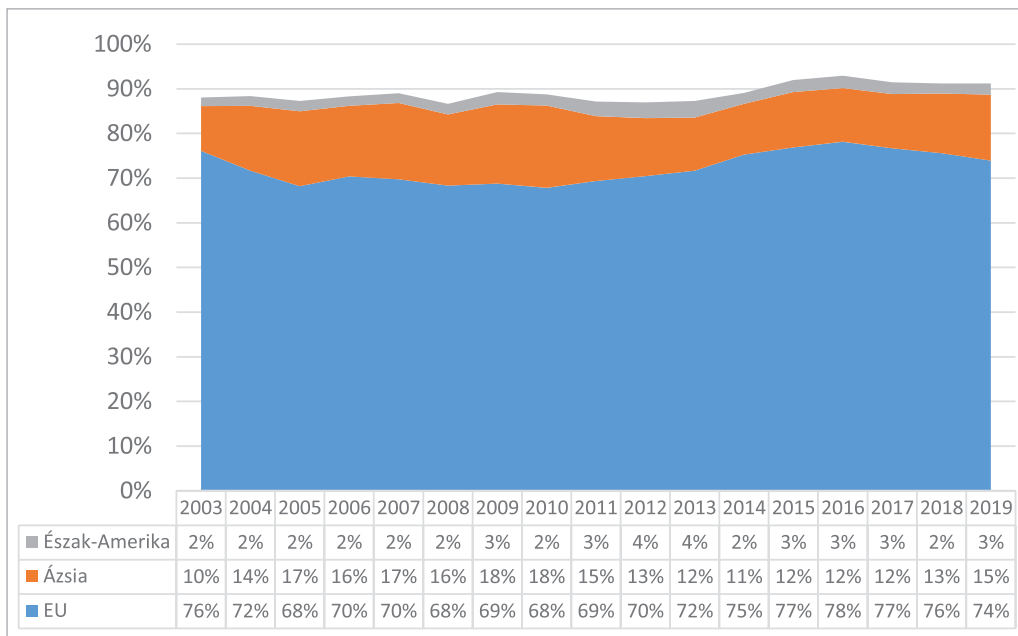
exportpiaca még Magyarországnak az USA (2,8%), Ukrajna (2%), Oroszország (1,7%), Törökország (1,6%), Szerbia (1,5%) és Kína (1,4%).

1. táblázat: A tíz legfontosabb exportcélország a magyar gazdaság számára 2019-ben

Rang-sor	Ország	A kivitel értéke, millió EUR	Részesedés, %
1	Németország	30 214	27,7%
2	Szlovákia	5 724	5,2%
3	Olaszország	5 601	5,1%
4	Románia	5 516	5,1%
5	Ausztria	5 040	4,6%
6	Franciaország	4 716	4,3%
7	Csehország	4677,3	4,3%
8	Lengyelország	4621,4	4,2%
9	Hollandia	3 786	3,5%
10	Egyesült Királyság	3 594	3,3%

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 2020

A magyar importstatisztikák tükrében megállapítható, hogy Magyarország ebből a szempontból is mélyen integrálódott az EU gazdaságába. 2019-ben az EU részesedése a termékimportban 74%-ot tett ki. Magyarország EU-s csatlakozása óta az EU részesedése a 68–78% közötti sávban mozog, más régiók szerepe továbbra is eltörpül mellette (2. ábra).

2. ábra: Magyarország legfontosabb importpartnerei régiók szerinti megoszlásban

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 2021

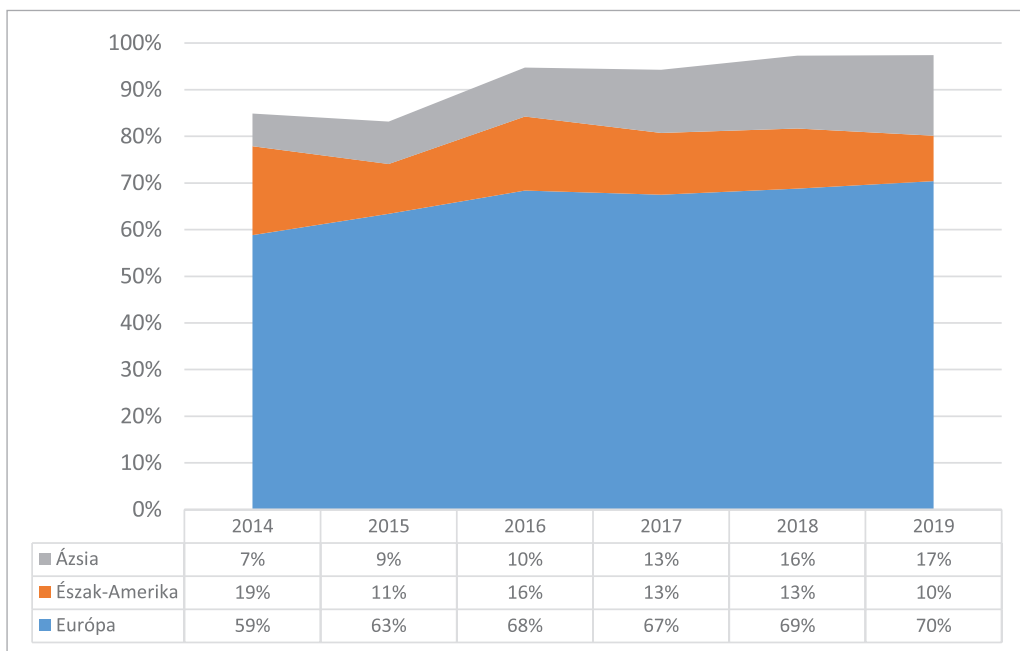
Magyarország legfontosabb importpartnere a rendszerváltás óta stabilan Németország. Jellemzően a teljes import mintegy negyedét adja. Az elmúlt évtizedben – a világgazdasági trendekkel megegyezően – az importon belül lassan nő Kína részaránya, de súlya ma is eltörpül a németországihoz képest. Nem európai országok közül az első tíz importpartner között található még Oroszország 4,3%-os részarányt képviselve, valamint a Koreai Köztársaság 3,6%-os aránnyal. Az Amerikai Egyesült Államok részaránya pedig mindössze 2,7% (2. táblázat).

2. táblázat: A tíz legfontosabb importország a magyar gazdaság számára 2019-ben

Rang-sor	Ország	A behozatal	Részesedés,
		millió EUR	%
1	Németország	23 334,2	22,3%
2	Kína	11 512,5	11,0%
3	Lengyelország	4 564,7	4,4%
4	Oroszország	4 468,8	4,3%
5	Ausztria	4 375,8	4,2%
6	Olaszország	3 917,1	3,7%
7	Csehország	3 859,6	3,7%
8	Koreai Köztársaság	3 745,2	3,6%
9	Szlovákia	3 447,0	3,3%
10	Franciaország	3 347,0	3,2%

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, 2020

Magyarország külgazdasági orientációjának vizsgálata szempontjából a másik meghatározó indikátor a külföldi működőtőke-befektetések vizsgálata. Amennyiben a magyarországi közvetlentőke-befektetések végső befektető országa szerinti bontást tekintjük, ugyancsak az európai országok dominanciáját találjuk. A Magyar Nemzeti Bank 2014-től közöl egységes módszertannal készült erre vonatkozó adatokat, amely alapján megállapítható, hogy Európa súlya 2014 és 2019 között folyamatosan növekedett, 2019-ben elérte a 70%-os részarányt (3. ábra). A külföldi működőtőke legfontosabb forrása Németország, 2019-ben a teljes külföldi működőtőke 22,8%-át adta. Ezzel párhuzamosan megfigyelhető az észak-amerikai befektetések visszaszorulása és az ázsiai befektetések dinamikus növekedése. 2019-ben az EU-n kívüli legfontosabb befektetők az USA (9,7%), a Koreai Köztársaság (5,5%), Japán (3,9%), India (3,1%) és Kína (2,9%) voltak.

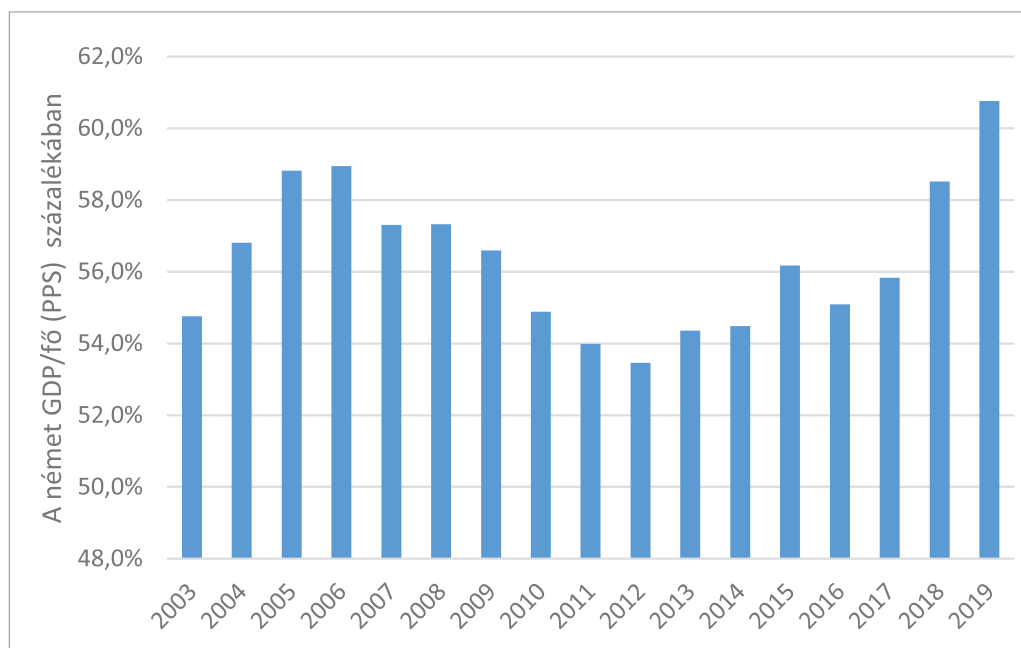
3. ábra: A magyarországi közvetlentőke-befektetések végső befektető régiók szerinti megoszlásban

Forrás: Magyar Nemzeti Bank: BPM6 módszertan szerinti adatok (2021).

A fenti adatokat elemezve az alábbi megállapításokat tehetjük. Magyarország szélsőségesen függ az Európai Unió gazdaságától. Ennek magyarázatában a földrajzi távolságon túl elsősorban az a meghatározó, hogy a magyar gazdaság a német értékláncokon keresztül kapcsolódik a világpiachoz, elsődlegesen, mint a német feldolgozóipar relatíve alacsony munkaerőre építő termelési bázisa.¹⁵ A magyar gazdaság félperiférikus függését mutatja, hogy a 2004-es EU-csatlakozás ellenére az egy főre jutó jövedelem tekintetében Németországhoz képest a magyar gazdaság nem tudott érdemben felzárkózni (4. ábra). Mindezek tükrében megállapítható, hogy gazdasági jelentősége ellenére az EU-tagság önmagában csekély mértékben járult hozzá Magyarországnak a fejlett országokhoz történő gazdasági felzárkózásához, műszaki-szerkezeti modernizációjához és a szerkezeti reformokhoz.¹⁶

¹⁵ Lengyel Imre – Nagy Benedek – Udvari Beáta: Újraiparosodás Kelet-Közép-Európában – újraéledő centrum–periféria munkamegosztás? *Közgazdasági Szemle*, 66. (2019), 2. 163–184.

¹⁶ Losoncz Miklós: Magyarország 15 éve az Unióban. Múlt, jelen, jövő, kényszerek és realitások. *Educatio*, 28. (2019), 1. 21–33.

4. ábra: Magyarország egy főre jutó jövedelme a német egy főre jutó jövedelem arányában vásárlóerő-paritáson számítva

Forrás: World Economic Outlook Database. *International Monetary Fund*, 2010

Ezek alapján nem meglepő, hogy a 2010-ben hatalomra kerülő Orbán-kormányzat aktív lépéseket tett az európai külgazdasági függőség csökkentésére. Az új politikai orientáció mögötti döntésben a függőség tényén túl kiemelt szerepet játszott a 2007–2008-as pénzügyi válság, mert rámutatott arra, hogy a magyar gazdaság a szélsőséges kitettsége miatt rendkívül sebezhető. Az Orbán-kormány számára ez törvényszerűen az ázsiai piacok megcélzását jelentette. A 2007–2008-as pénzügyi válságot ugyanis az ázsiai országok többsége sikeresen elkerülte, mindenekelőtt a kínai kormányzat keresletélénkítő gazdaságpolitikája miatt. Kína ráadásul 2010-ben a világ második legnagyobb nemzetgazdaságává vált. Ez a tény, kiegészülve azzal, hogy a felemelkedő országokat tömörítő BRICS csoport egyre nagyobb nemzetközi szerepet töltött be, azt tükrözte, hogy a hidegháborút követő amerikai és nyugati vezető szereppel jellemezhető nemzetközi rend egyre inkább multipolárisává válik. Magyarország ráadásul viszonylag későn ismerte fel a nemzetközi trendek változását, szemben az európai gazdaság vezető országaival, mindenekelőtt a legfontosabb magyar gazdasági partner Németországgal. A „keleti nyitás” politikáját a felsorolt okokból hirdették meg, amelynek keretében a magyar kormányzat tudatosan javította kapcsolatait Oroszországgal és az ázsiai országokkal, mindenekelőtt a megerősödött Kínával. Ez természetesen nem a nyugati elkötelezettség feladását jelentette, hanem a világ változásait felismerve egy pragmatikus lépés volt az európai függőség csökkentése felé.

A külpolitikai diverzifikáció látható fordulata ellenére a két területen, ahol a gazdasági célok egyértelműen megfogalmazódtak (a magyar exportarányokban az európai függőség csökkentése és a külföldi befektetések diverzifikálása), ahogy az a fenti ábrákból látszik, csak korlátozott eredmény született. A probléma az ország gazdaságának strukturális jellemzőiben keresendő. Magyarország a duális gazdasági szerkezete miatt nagyon kevés globálisan is versenyképes hazai vállalattal rendelkezik, így azok nem tudtak belépni a távoli és kulturálisan eltérő ázsiai piacra. A külföldi tulajdonú magyarországi leányvállalatok és beszállítói hálózatuk ugyan versenyképes, de a világpiacot saját értékláncain keresztül érik el, amelyet a magyar kormány sem befolyásolni nem tud, sem érdemi információja nincs annak működéséről. A külföldi tulajdonú befektetések tekintetében sem sikerült érdemi áttörést elérni. Az ázsiai szereplők növekvő súlya döntően a német értéklánccokat kiszolgáló befektetéseket takart (például autóalkatrész-gyártás), és kevés igazán magas hozzáadott értéket jelentő beruházás került Magyarországra.¹⁷ Mindez azt jelentette, hogy a magyar gazdaságot továbbra is szélsőségesen sújtja az európai gazdaságtól való egyoldalú függősége.

Szövetségi kohézió

A fent ismertetett diszkrepancia, vagyis a nemzetbiztonsági stratégiában lefektetett nyugati elkötelezettség, a biztonsági közösség és a közvélemény „Nyugat-barátsága”, az egyoldalú nyugati gazdasági függés, valamint a gazdasági-gazdaságpolitikai diverzifikáció igénye között feszülő ellentmondás további vizsgálatot igényel. A 2010 óta hatalmon lévő Orbán-kormányt ugyanis gyakran éri az a kritika, hogy nem mutat kellő szövetségi hűséget az Európai Unió és a NATO irányába. Ennek a kérdésnek biztonsági, politikai filozófiai és politikai kommunikációs hátterét világítja meg a következő szekció.

Magyarország a védelmi kérdéseit a transzatlanti szövetség keretein belül értelmezi azóta, hogy 1999-ben csatlakozott a NATO-hoz, de még a NATO-csatlakozás előtti, az Országgyűlés által kiadott védelempolitikai irányelvek is a transzatlanti szövetségre utaltak mint a magyar biztonságpolitika biztosítékára.¹⁸ A stratégiai dokumentumok azóta is egymás után erősítették meg az országnak a nyugati szövetségi rendszerhez fűződő elkötelezettségét, akár a Nemzetbiztonsági Stratégiák (2002, 2004, 2012, 2020), illetve az ezekhez kapcsolódó Nemzeti Katonai Stratégiák, mint a legutóbb kiadott 2021-es is. Magyarország volt az egyik első ország, amely reagált az Egyesült Államok azon igényére, hogy az európai országok közelítsék védelmi kiadásait a minimálisan elvárt 2%-os küszöbhez. Magyarország már 2017-ben vállalta, hogy az előírt határidőre felemeli a védelmi költségvetést a magyar GDP 2%-áig, és ezt az arányt folyamatosan fenn is fogja tartani. Mi több, a kormány hozzálátott a Zrínyi 2026-os Honvédelmi

¹⁷ Eszterhai Viktor: The Question of the Missing Chinese Greenfield Investment in Central and Eastern Europe: The Case of Hungary. China–CEE Institute, *Working Paper*, 18. (2017). 1–10.

¹⁸ 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről. Törvények és OGY határozatok.

és Haderőfejlesztési Program végrehajtásához, ami a megnövekedett költségvetést jól strukturált haderő-transzformációba és a hadiipar életre keltésébe csatornázza.¹⁹

A Zrínyi 2026 keretében nemrégiben bejelentett új honvédelmi beszerzések azt mutatják, hogy Magyarország lehetőségeinek diverzifikálására törekszik, és beszerzéseiben, az általa elvártak teljesítésében nem kíván egyetlen országra támaszkodni.²⁰ A beszerzések bizonyos részei Magyarország természetes ipari partnereitől, vagyis Németországból érkeznek, így például a Leopard 2A4 és 27+ harckocsik, a Panzerhaubitze 2000 önjáró páncélos tarackok, vagy a Lynx KF41 gyalogsági harckocsik, amelyek világelső, modern technológiát képviselnek.²¹ Magyarország ugyanakkor további amerikai ajánlatokat is az asztalon tart: 2020 augusztusában a Honvédelmi Minisztérium egy egymilliárd dolláros szerződés megkötését jelentette be az amerikai Raytheonnal és a norvég Kongsberggel NASAMS közép-hatótávolságú levegő-levegő rendszerek vásárlására. A NASAMS-rendszer részét képezik a harctéren már bizonyított amerikai AMRAAM kiterjesztett hatótávolságú rakéták, amelyek képesek mind a repülőgépek, mind a bejövő ellenséges rakéták elfogására. Felállításuk után ezek a rendszerek leválthatják a jelenleg használt, az 1960-as évek szovjet technológiáját használó föld-levegő AN-26 rendszereket.²² A nagy ütemben haladó haderőreform, valamint a legszorosabb NATO-szövetségesekkel kötött kiterjedt, de nem exkluzív jellegű beszerzések világosan jelzik, hogy Magyarország elkötelezett tagja a NATO-nak, és tágabb értelemben véve a nyugati szövetségi rendszernek.

A nyugati szövetségi rendszernek a magyar külkapcsolatokban nincsen alternatívája: Magyarország nem folytat közös hadgyakorlatokat sem Oroszországgal, sem Kínával, illetve nem intéz jelentős beszerzéseket egyik országból sem. 2021. március 24–25-én Budapestre látogatott Vej Feng-ho kínai hadügyminiszter, amit az elemzők egy része a „szorosabbá váló kínai–magyar védelmi kapcsolatok” bizonyítékának látott, azonban a magyar kormány a közleményében hangsúlyozta, hogy a miniszter egy 2019-es hivatalos ünnepi látogatás viszonzása miatt járt a magyar fővárosban.²³ Magyarország továbbá pusztán kétoldalú kapcsolatokat tart fenn Oroszországgal, míg Kínával emellett a „16+1 együttműködés” keretében is kooperál. Ez utóbbinak hazánk nemcsak tagja, de 2015-ben a magyar kormány volt az első olyan európai uniós állam, amely együttműködési megállapodást írt alá a „16+1” keretében Kínával. Bár ennek a lépésnek volt politikai hozadéka, alapvetően nincs szó többről, mint arról, hogy a közép-európai országok vezetői strukturált, rendszeres találkozókon találkozzanak a kínai vezetőkkal (2019-ig miniszterelnöki, majd államfői szinten). Valójában azonban éppen az az igény, hogy az együttműködés strukturált szinten fennmaradjon, világosan jelzi, hogy a kínai–

¹⁹ Szenes Zoltán: Transzatlanti “Super Bowl”. *Hadtudomány*, 28. (2018), 3–4. 43–65.

²⁰ Stepper Péter: Magyarország hozzájárulása a NATO működéséhez. *Fókuszban*, 2. (2019). 115–119.

²¹ Stepper Péter: The Hungarian Perspective on NATO. In Tamás Péter Baranyi – Péter Stepper (szerk.): *NATO in the 21st Century: A Central European Perspective*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019. 172–194.

²² Ryan Brockhaus: New Weapons Acquisitions Show Hungary’s Moving Full Speed Ahead with Defence Modernisation Programme. *AJRC Analyses*, 2020.

²³ A kínai védelmi minisztert fogadta Benkő Tibor. *Kormany.hu*, 2021. március 25.

közép-európai kapcsolatok sokkal kevésbé intézményesítettek, és így szükségszerűen gyengébbek is.²⁴

Kérdés azonban, hogy ha ennyire egyoldalú és erős a „szövetségi kohézió” nyugati irányban, és gyakorlatilag partneri kapcsolatnál többről nem beszélhetünk „keleti irányban”, akkor miért vált a kérdés egyáltalán vita témájává a magyar politikai kontextusban. A kérdés megválaszolásához érdemes visszanyúlni a kormányzó Fidesz politikai filozófiai nézeteiig, amelynek leghitelesebb megvilágítását Orbán Viktor miniszterelnök saját, a Tusványosi Szabadegyetemen elmondott előadásai szolgáltatják. A Fidesz vezette koalíció ugyanis magát teljesen Nyugat-pártiként értelmezi, azonban nagyon is markáns véleménye van a nyugati integrációról. A politikai filozófiai alapvetés szerint a „Nyugat hanyatlik”. Ez nem azt jelenti, hogy nem jelenleg is a világ politikailag, gazdaságilag és katonailag legerősebb integrációja, hanem azt, hogy már nem képes bizonyos folyamatok uralására (migráció, gazdasági növekedés, társadalmi mobilitás biztosítása). Mindez nem pusztán makroszinten jelenik meg, hanem az egyes állampolgárok percepciójában is: egyes nyugat-európai fiatalok már nem rendelkeznek a korábbi nemzedékek bizonyosságával, hogy kemény munkával és eltökéltséggel biztosan magasabbra juthatnak, mint a szüleik. Ez az oka annak az európai elitválságnak is, amely folyamatosan felaprózza a középpártokat, és a populisták politikai színre lépésével átfőmálja az európai politikai térképet.²⁵ Nyugat-Európának ez a „relatív hanyatlása” nem az absztrakt jövőben bekövetkező folyamat, hanem nagyon is kézzelfogható valóság, hiszen Németország gazdasága már elkezdte mutatni azokat a jeleket, hogy gazdasági növekedése a politikai-ideológiai preferenciák miatt lassulni fog. A „nem piaci” logika alapján működő CDU–Zöld koalíció Németországban úgy alakítja át a gazdaságot, hogy az kevésbé lesz versenyképes, és ez kétségtávol érinteni fogja Magyarországot is, hiszen Berlin az első számú kereskedelmi partnere.²⁶

A magyar kormányzópárt felfogásában tehát a Nyugat, amelyet akár a migráció, akár a keresztény életmód megóvásának kérdésében védelmez, egy olyan nyugati világ, amely már sok helyütt magában Nyugat-Európában elveszett, vagy legalábbis hanyatlóban van. Az Európai Uniót azonban ennek fényében nem gyengíteni, hanem éppen erősíteni kell, és ennek három fontos lépése van: meg kell reformálni az Unió intézményeit a „nemzetek Európája” koncepció szerint; folytatni kell az EU bővítést; globális szereplővé kell tenni az EU-t a közös haderő fejlesztésével és az EU-n kívüli aktorokkal folytatott önálló külpolitika segítségével. Ahogy Orbán Viktor fogalmazott a XXVIII. Bálványosi Szabadegyetemen tartott előadásában, az Európai Unió reformjához az illegális migráció szabályozásán és az európai közös hadsereg felé tett lépéseken keresztül vezet az út. Ha ez sikerül, akkor a következő a feladat: „észre kell vennünk, hogy az Európai Unió folyamatosan veszít a világgazdaságban a gazdasági versenyképességéből, vissza kell állítani a versenyképességünket, ez pedig adócsökkentéseket jelent és rugalmas munkavállalási

²⁴ Eszterhai Viktor: A „16+1 együttműködés” bemutatása. *Geopolitika.hu*, 2017. november 1.

²⁵ Orbán Viktor előadása a XXVII. Bálványosi Nyári Szabadegyetemen és Diáktáborban. *Miniszterelnök.hu*, 2016. július 26.

²⁶ Orbán Viktor előadása a XXX. Bálványosi Nyári Szabadegyetemen és Diáktáborban. *Miniszterelnök.hu*, 2019. július 28.

feltételeket. Ha ezen túl vagyunk, akkor őszintén meg kell mondani a bővítésekbe belefáradt nyugat-európai barátainknak, hogy a Balkán teljes európai uniós integrációja nélkül nem lesz Európában béke. Ezért ki kell bővíteni az Uniót, és első helyen a kulcsállamot, Szerbiát minél hamarabb fel kell venni az Európai Unió tagjainak sorába, bármennyire abszurdnak tűnik is most még ez a gondolat. És ha ezen is túl vagyunk, akkor kell kötnünk két nagy ívű, történelmi szerződést, aminek mind gazdasági, mind katonai, mind politikai dimenziója van. Egy történelmi szerződésre van szükségünk Törökországgal és egy másik történelmi szerződésre Oroszországgal. És ha ezt mind elvégeztük, akkor azt mondhatjuk, hogy megreformáltuk az Európai Uniót, amely versenyképes lehet a többi kontinenssel a következő évtizedek során.”²⁷ Magyarország tehát a kis országok közül lényegében egyedüliként, és hosszú idő óta először olyan szerepben lép fel, hogy meghatározza, de legalábbis alakítsa az Európai Unió napirendjét (*agenda-setting*) olyan irányban, amely a megváltozott, multipolarizálódó környezetben versenyképesebbé, szuverénabbé, és a hagyományos értékeiben ellenállóbbá tenné az európai államok integrációját. Mindez nemcsak a napi politikai kommunikáció terméke, hanem világos, elemezhető külpolitikai irányvonal. Hettyey András úgy látja, hogy a magyar külpolitika sokak által vélelmezett „európaiatlanodása” nem igazán érhető tetten a különböző területeken, ugyanakkor az európai uniós külpolitika „magyarosítására” tett lépések nagyon is felfedezhetők, például a kisebbségi jogok, a mezőgazdaság, a szállítmányozás, a bővítési politika területén éppúgy, mint az adóügyi szabályozások harmonizációjának a nemzeti-kulturális partikularitások védelme érdekében való ellenzésében is. Ennek értelmében a magyar külpolitika a napi politikai kommunikációs túlzásokkal szemben nemhogy „elhagyni készül” az Európai Uniót, de éppen az EU „magyarosítására” tett kísérlet mutatja a leginkább, hogy nem lehet „európaiatlanításról” beszélni.²⁸

A következetesen felbukkanó érv, miszerint Magyarország „célja” az Európai Unióból kilépés, vagy a tágabb értelemben vett nyugati szövetségi rendszertől való távolodás lenne, azonban nem a véletlen, hanem a magyar belpolitikai polarizáció terméke. A sokáig nagyjából konszenzusos magyar külpolitikai döntéshozatalban ugyanis az 1990-es évektől kezdve leginkább a külhoni magyarság védelmének fontossága és módja jelentett jelentős különbséget jobb- és baloldal között, de az alternatíva nélküli nyugati gazdasági-politikai integráció nem volt konfliktusterület. 2008 óta azonban az Oroszországgal fennálló viszony kezdett rést ütni a két oldal közötti konszenzuson. Emlékeztet, hogy egy, a Wikileaksnek kiszivárgott amerikai diplomáciai távirat tartotta furcsának, hogy az akkori magyar kormány „viszonylag csendes” maradt a 2008-as grúz–orosz háború kapcsán, amit a Fidesz akkor nehezményezett.²⁹ A 2008-as gazdasági válság kapcsán levont következtetésekből azonban hosszú távon az következett, hogy az ország egyre inkább nyitottá vált a keleti piacokhoz való hozzáférésre, ami nemcsak gazdasági, de politikai kérdés is volt. A 2012 óta hivatalos kormánypolitikává előlépett „keleti nyitás”,

²⁷ Orbán Viktor előadása a XXVIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban. *Miniszterelnök.hu*, 2018. július 28.

²⁸ Hettyey András: The Europeanization of Hungarian Foreign Policy and the Hungarianization of European Foreign Policy, 2010–18. *Journal of Contemporary European Studies*, 29. (2020), 1. 125–138.

²⁹ Merkel’s Consultations in Budapest. 2008. szeptember 24. *Wikileaks*.

majd ezt követően a „globális nyitás” politikája ezt a célt szolgálta, és lényegében akadálytalanul folyhatott a Fidesz 2010-ben szerzett kétharmados többségének (*supermajority*) támogatása mellett. Ez a döntő többség, és ennek határozott politikai, akár külpolitikai felhasználása tovább fokozta azt a frusztrációt, amelyet a keleti nyitás konnotációi egyes belpolitikai szereplőknél kiváltottak. A nyomasztó országgyűlési többség birtokában kormányzó Orbán Viktort diktatori kvalitásokkal felruházó ellenzéki diskurzus számára adta magát, hogy a keleti nyitás országainak diktátornak tartott vezetőivel egy lapon utasíthatóak el a magyar külpolitika irányvonalát is.³⁰

A magyar kormány azonban a keleti nyitásnak mindig a „pragmatikus” mivoltát hangsúlyozza, vagyis azt, hogy a gazdasági kapcsolatok stabilizálásáért cserébe nem fogad el „politikai csomagot”, sőt, éppen az az egyik célja a kapcsolatok diverzifikálásának, hogy a kénytelenül elfogadott politikai csomag kisebb legyen. Mindez világosan látszik a kormányhoz nem kötődő szervezetek beszámolóiból, amelyek elismerik, hogy Magyarországon az orosz befolyás egészen más természetű, mint például a visegrádi országokban, és hazánk sokkal kevésbé van kitéve bármilyen tömeges befolyásolási kísérletnek.³¹ Matura Tamás 2018-as vizsgálata szerint Magyarország kínai kapcsolatai is alapvetően a politikai kérdésektől függetlenül, gazdasági lehetőségként jelennek meg, a kényes kérdések például Csehországgal ellentétben egyik politikai vagy közéleti szereplő interpretációjában sem jelentek meg lényegesen. 2018-ban még azt is el lehetett mondani, hogy minden párt implicit módon támogatja a Kína irányába történt nyitást.³² Mindez alapvetően megváltozott a Trump-elnökség konfrontatívabb Kína-politikájának, valamint a Covid-19-világjárvány elterjedésének hatására. Egyes vélemények és felmérések szerint ugyanis éppen a koronavírus-járvány volt az, ami Kína megítélését történelmi mélypontra vitte az elmúlt másfél évben.³³

Nemcsak a külpolitikai kontextus változott meg az előző másfél évben, de a belpolitikai is, hiszen 2022 áprilisában választások lesznek Magyarországon, és a társadalom elsőpró nyugati orientációjának tudatában politikai potenciált jelenthet a kormány és ellenzék harcának kelet–nyugati dimenziót adni. Mindez világosan látszott a 2021. nyári előválasztási kampányban, és az ezzel kapcsolatos médiamegnyilvánulásokban. Az első próbatétele a keleti kapcsolatoknak a keleti vakcinák kérdése volt, hiszen az Európai Unió által nem jóváhagyott vakcinákat a magyar járványkezelésben rendszeresítették, és a vakcináció kérdése innentől fokozottan politikai jellegűvé vált.³⁴ Bár a legtöbben később elismerték, hogy a kínai és orosz vakcinák beszerzése az adott pillanatban jó választás volt, a kínai és orosz kapcsolatok kérdése újra a kampány gyújtópontjába került. Emlékeztet a budapesti kampusz létesítését tervező Fudan Egyetem ügye is, amely

³⁰ Lásd például Seres László: Kínos gerincprobléma – miért hajlong Orbán Viktor keleti diktátorok előtt? *Hvg.hu.*, 2017. november 29.

³¹ *Vezetői összefoglaló.* Center for European Integration and Democracy, 2017.

³² Matura Tamás: A kínai jelenlét Magyarországon. *Amo.cz.* 2018. június.

³³ Pew Research Center: *Unfavorable Views of China Reach Historic Highs in Many Countries.* 2020. október 5.

³⁴ Hungary: Government Uses Vaccine Campaign to Lash out at Political Opponents. *Deutsche Welle*, 2021. április 8.

jelentős belpolitikai feszültséget szított, és amelyre ellenzéki pártok és mozgalmak nagyszabású tüntetést szerveztek nyár elejére. Emellett az ellenzéki vezetésű főváros lecserélte a közterület környékén lévő utcatáblákat olyanokra, amelyek sérthetik a majdani kínai befektető politikai érzékenységet.³⁵ A leginkább a fiatalokat megszólító Momentum Mozgalom tette politikai identitássá a Kínával szembeni gyanakvást.³⁶

A napi ügyeken túl további lökést adott a kormány vélt „Európa-ellenességének” diskurzusához egy, a kormányhoz közel álló lapban nyáron megjelent véleménycikk, amelynek címe az volt: „Ideje beszélnünk a huxitról”. Bár a cikk szerzője nem foglalt állást az Európai Unióból való kilépésről, úgy vélte, ezt a lehetőséget már nem lehet többé az abszurditás világában tartani.³⁷ Ennél némileg korábbi az egyik legmarkánsabb ellenzéki párt, a Demokratikus Koalíció előválasztási kampánya, amely részben a kormánypárt EU-kritikáját vette célkeresztbe. A „Ne hagyjuk, hogy Orbán Viktor kivezesse Magyarországot az Európai Unióból!” egy ideig valóban az ellenzéki előválasztás meghatározó diskurzusa volt.³⁸ Később az ellenzéki összefogás technikai ügyei és az amúgy a választási kampányokra jellemző belpolitikai tematizáció természetes módon újra megjelent az ellenzéki előválasztási kampányban is, némileg elhomályosítva a nyugat–keleti ellentét diskurzusát. Kimondottan úgy tűnik azonban, hogy a megfelelő bel- és külpolitikai tényezők együttállása következtében a külpolitika a 2022-es kampánynak is részét fogja képezni, és akár újra erőre kaphat ez a diskurzus, így politikai kommunikációs eszközzé téve a külpolitikai orientáció kérdését.

Összegzés

A közép-európai régió államai egyértelműen a 20. század végi geopolitikai változások nyertesei, hiszen nemcsak visszanyerték szuverenitásukat, de határvidékhelyzetüket tartósan maguk mögött hagyták. Ez a geopolitikai nyereség azonban 2008 óta párosul annak tudatával, hogy az európai integrációtól való egyoldalú függés válsághelyzetben nem elegendő, és az egyre inkább multipolarizálódó világban diverzifikálni kell az ország külpolitikai és külgazdasági kapcsolatait. A diverzifikációnak és a multivektorális külpolitikának ez az igénye régiós tendencia, ugyanakkor Magyarországon a többi közép-európai országnál is jelentősebben jelentkezik.

Az ország stratégiai dokumentumai egyértelmű politikai, gazdasági és biztonsági kötődést mutatnak a nyugati integráció országai irányába, míg Kínával és Oroszországgal kapcsolatban a gazdasági lehetőségekre, a szövetségesi elvárásokra és a potenciális veszélyekre is felhívja a figyelmet. Magyarország külgazdasági adatait vizsgálva arra a következtetésre jutunk, hogy az ország szinte egyoldalúan függ nyugat-európai partnereitől, ugyanakkor törekszik a gazdasági diverzifikációra. A szövetségesi kohézió jegyében

³⁵ Budapest Protest Against China's Fudan University Campus. *BBC News*, 2021. június 5.

³⁶ Matura Tamás: Kína megítélése a magyar pártpolitikában II. *Külpraktika Blog*, 2019. október 31.

³⁷ Fricz Tamás: Ideje beszélnünk a huxitról. *Magyar Nemzet*, 2021. augusztus 15.

³⁸ DK: nem hagyjuk, hogy Orbán kivezesse Magyarországot az EU-ból! *Gondola.hu*, 2021. július 22.

megállapítható, hogy Magyarország elkötelezett NATO-tag, amely nemcsak a 2%-os védelmi minimum mielőbbi elérésére törekszik, hanem strukturált haderőreformmal és védelmi együttműködésekkel, beszerzésekkel kötődik a NATO-tagországekhoz, elsősorban Németországhoz és az Egyesült Államokhoz. Politikai filozófiai szinten árnyalni lehet ezt a nyugati orientációt, amennyiben a hagyományos értékek, a nemzeti szuverenitás és a gazdasági versenyképesség jegyében Magyarország kritikus az EU-val szemben, és a napirendet érdemben befolyásoló, önálló aktorként kíván fellépni az integrációs keretben. Ezt a kvalifikált nyugati orientációt azonban jelentősen torzíja a politikai kommunikáció, amely egyik oldalon a nyugati társadalmakkal szembeni kritikát erősíti fel, másik oldalon pedig azonosítja a keleti politikai rendszereket a magyar partner politikai preferenciáival. A politikai kommunikáció azonban, amely kampányidőszakban aránytalanul nagy teret nyerhet magának, nem valószínű, hogy tartós hatással lehet egy ország megállapított stratégiai céljaira és külpolitikai orientációjára.

Irodalomjegyzék

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1163-30-22.2>
- 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről. Törvények és OGY határozatok. Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?-docid=998h0094.OGY>
- A kínai védelmi minisztert fogadta Benkő Tibor. *Kormany.hu*, 2021. március 25. Online: <https://kormany.hu/hirek/a-kina-i-vedelmi-minisztert-fogadta-benko-tibor>
- Bagoly Enikő: The Visegrad Four – A “Historically-rooted” Brand. *The Hungarian Conservative*, 2021. június 25. Online: www.hungarianconservative.com/articles/politics/the-visegrad-four-a-historically-rooted-brand/
- Bartha Dániel: A visegrádi együttműködés a biztonság- és védelempolitikában. In Szálkai Kinga – Baranyi Tamás Péter – Szarka E. Luca (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák II.* Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019. 256–265.
- Brockhaus, Ryan: *New Weapons Acquisitions Show Hungary’s Moving Full Speed Ahead with Defence Modernisation Programme*. AJRC Analyses, Antall József Tudásközpont, 2020. Online: <https://digitalistudastar.ajtk.hu/en/research-blog/new-weapons-acquisitions-show-hungary-s-moving-full-speed-ahead-with-defence-modernisation-programme>
- Budapest Protest Against China’s Fudan University Campus. *BBC News*, 2021. június 5. Online: www.bbc.com/news/world-europe-57372653
- DK: nem hagyjuk, hogy Orbán kivezesse Magyarországot az EU-ból! *Gondola.hu*, 2021. július 22. Online: https://gondola.hu/hirek/276090-DK__nem_hagyjuk_hogy_Orban_kivezesse_Magyarorszagot_az_EU-bol_.html
- Eszterhai Viktor: A „16+1 együttműködés” bemutatása. *Geopolitika.hu*, 2017. november 1. Online: www.geopolitika.hu/hu/2017/11/01/a-16-1-egyuttmukodes-bemutatasa/
- Eszterhai, Viktor: The Question of the Missing Chinese Greenfield Investment in Central and Eastern Europe: The Case of Hungary. *Working Paper*, 18. (2017). 1–10. China–CEE Institute. Online: https://china-cee.eu/working_papers/the-question-of-the-missing-chinese-greenfield-investment-in-central-and-eastern-europe-the-case-of-hungary/

- Etl, Alex: The Perception of the Hungarian Security Community. *SVKK Analyses*, (2020), 26. 1–11.
- Fricz Tamás: Ideje beszélnünk a huxitról. *Magyar Nemzet*, 2021. augusztus 15. Online: <https://magyarnemzet.hu/velemen/2021/08/ideje-beszelnunk-a-huxitrol-1>
- Hettyey, András: The Europeanization of Hungarian Foreign Policy and the Hungarization of European Foreign Policy, 2010–18. *Journal of Contemporary European Studies*, 29. (2020), 1. 125–138. Online: <https://doi.org/10.1080/14782804.2020.1824895>
- Hungary: Government Uses Vaccine Campaign to Lash out at Political Opponents. *Deutsche Welle*, 2021. április 8. Online: www.dw.com/en/hungary-government-uses-vaccine-campaign-to-lash-out-at-political-opponents/a-57137738
- Krastev, Ivan – Stephen Holmes: *The Light that Failed – A Reckoning*. London, Penguin Books, 2020.
- Lengyel Imre – Nagy Benedek – Udvari Beáta: Újraiparosodás Kelet-Közép-Európában – újra-éledő centrum–periféria munkamegosztás? *Közgazdasági Szemle*, 66. (2019), 2. 163–184. Online: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.2.163>
- Losonczi Miklós: Magyarország 15 éve az Unióban. Múlt, jelen, jövő, kényszerek és realitások. *Educatio*, 28. (2019), 1. 21–33. Online: <https://doi.org/10.1556/2063.28.2019.1.2>
- Magyar Nemzeti Bank: *BPM6 módszertan szerinti adatok* (2021). Online: www.mnb.hu/statisztika/statisztikai-adatok-informaciok/adatok-idosorok/viii-fizetesi-merleg-kozvetlen-tokebefektetesek-kulfolddel-szembeni-allomanyok/kozvetlentoke-befektetesek/bpm6-modszertan-szerinti-adatok
- Matura Tamás: A kínai jelenlét Magyarországon. *Amo.cz*, 2018. június. Online: www.amo.cz/wp-content/uploads/2018/06/AMO_A-k%C3%ADnai-jelenl%C3%A9t-Magyarorsz%C3%A1gon.pdf
- Matura Tamás: Kína megítélése a magyar pártpolitikában II. *Külpraktika Blog*, 2019. október 31. Online: https://kprax.blog.hu/2019/10/31/kina_megitelese_a_magyar_partpolitikaban_2_resz
- Merkel's Consultations in Budapest. *Wikileaks*, 2008. szeptember 24. Online: https://wikileaks.org/plusd/cables/08BUDAPEST940_a.html
- Nagy Miklós Mihály: Veszélyzóna, avagy geopolitikai puffer? (Köztes-Európa történeti, politikai földrajzi kérdései) *Köztes-Európa*, 6. (2014), 1. 29–38.
- Németh Gergely: A katonai erő alkalmazását meghatározó stratégiai környezet és hadszíntér a 21. században. In Szálkai Kinga – Baranyi Tamás Péter – Szarka E. Luca (szerk.): *Biztonságpolitikai Corvinák I*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019.
- Orbán Viktor előadása a XXX. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban. *Miniszterelnok.hu*, 2019. július 28. Online: <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-xxx-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>
- Orbán Viktor előadása a XXVII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban. *Miniszterelnok.hu*, 2016. július 26. Online: <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-eloadasa-a-xxvii-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>
- Orbán Viktor előadása a XXVIII. Bálványosi Nyári Szabadegyetem és Diáktáborban. *Miniszterelnok.hu*, 2018. július 28. Online: <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-beszede-a-xxviii-balvanyosi-nyari-szabadegyetem-es-diaktaborban/>
- Pew Research Center: *Unfavorable Views of China Reach Historic Highs in Many Countries*. 2020. október 5. Online: www.pewresearch.org/global/2020/10/06/unfavorable-views-of-china-reach-historic-highs-in-many-countries/
- Seres László: Kínos gerincprobléma – miért hajlong Orbán Viktor keleti diktátorok előtt? *Hvg.hu*, 2017. november 29. Online: https://hvg.hu/itthon/20171129_orban_viktor_szervilizmus_keleti_nyitas_autokratak_kina_oroszorszag_putyin

- Stepper Péter: Magyarország hozzájárulása a NATO működéséhez. *Fókuszban*, 2. (2019). 115–119.
- Stepper, Péter: The Hungarian Perspective on NATO. In Tamás Péter Baranyi – Péter Stepper (szerk.): *NATO in the 21st Century: A Central European Perspective*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2019. 172–194.
- Szabó László: Nagyhatalmi erőpozíciók és a magyar külkapcsolatok percepciója a magyar társadalomban. *Biztonságpolitika*, 31. (2021), 1. 44–62. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2021.31.1.44>
- Szenes Zoltán: Transzatlanti “Super Bowl”. *Hadtudomány*, 28. (2018), 3–4. 43–65.
- Ugródsy Márton: Magyarország az első. A kölcsönös partnerségen alapuló külpolitika. In Mernyei Ákos (szerk.): *Magyarország 2020*. Budapest, MCC Press, 2021. 943–945.
- Wade, Robert H.: Emerging World Order? From Multipolarity to Multilateralism in the G20, the World Bank, and the IMF. *Politics & Society*, 39. (2011), 3. 347–378. Online: <https://doi.org/10.1177/0032329211415503>
- World Economic Outlook Database*. International Monetary Fund, 2010. Online: www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October